

האם גר חייב בטבילת כלי סעודתו לאחר גיורו?

ראשי פרקים

א. דעות הפוסקים	3. יביע-אומר: כלי הגר כנקנים מן ההפקר
1. שבט-הלוי: הכלים טעונים טבילה	4. מנחת-אשר: רק קניין יוצר חיוב
2. אבני-זור ושם-משמואל: הכלים נטהרים בגיור	5. פוסקים שלא הכריעו
	ב. הצעת הלכה למעשה

הגמרא (ע"ז עה,ב) לומדת ממלחמת מדין חיוב להטביל כלי אוכל שנרכשים מאינו יהודי. לדעת רוב הפוסקים חיוב טבילת כלי מתכות הוא דאורייתא (ראה ערוה"ש יו"ד קכ,ד). מאידך, לרמב"ם (מאכ"א יז,ב) זו מצווה מדרבנן.

לדעת הב"י והט"ז (יו"ד קכ ס"ק א; ע"פ הירושלמי ע"ז פ"ה הט"ו) טעם הטבילה הוא טהרה מטומאה, ואילו הרא"ש (ע"ז פרק ה סי' לו) דוחה דעה זו וסובר שטעם הטבילה הוא בבחינת גזרת הכתוב.

האם גר שנתגייר חייב להטביל את כל כליו כדין הקונה מן הנוכרי?

א. דעות הפוסקים

במשך שנות הגלות מקרי הגיור היו מועטים, ולפיכך לא מצאנו דיון נרחב בסוגיה זו. התייחסות ראשונה לעניין מצאנו בספר חבל-יוסף על שו"ע (חדרי-דעה [יו"ד] קכ,א; הובא בדרכי-תשובה שם) שנוטה ללמוד משתיקת הפוסקים שאין חיוב, אך השאיר את הדבר ב"צריך עיון":

הקונה מעובד כוכבים ומזלות כלי סעודה של מתכות כו' צריך להטביל, כתיב הטעם שיצאו מטומאת עובד כוכבים ומזלות כו'; צריך עיון לפירוש זה דאם כן גם גר שנתגייר יהיו כליו צריכים טבילה. ולא מצינו זה בשום דוכתא. ואולי דמכל מקום אינו כמעשה שהיה [=במלחמת מדין], וצריך עיון.

בפוסקים האחרונים מצאנו גישות שונות ביחס לשאלה זו:

1. שבט-הלוי: הכלים טעונים טבילה

הרב שמואל הלוי ואזנר (שבט-הלוי ח"ד סי' צב) מביא ספק זה ומכריע שדינו של מתגייר כדין הקונה כלים מנוכרי, לפי ששניהם עברו שינוי בעלות - הגם שהדבר נעשה כאן ללא קניין, וחייב להטביל את כל כליו.

אין בכך שנשארו בבעלות אותו האדם. לאחר התחשבות בשיטות אחרות, נפסק:

ודע דנסתפקתי לענין גר שנתגייר אם צריך טבילה לכליו מעיקר הדין דהא אין לך יוצא מטומאת גוי ונכנס לקדושת ישראל גדול מזה; או דלמא כיון דאינו דומיא דמעשה שהיה, שאין כאן לקיחה לא צריך. ובעניותי, פשוט דצריך, דדומיא מעשה שהיה אינו על עצם הלקיחה שצריך קניין, **דאין הקניין הגורם,**

אלא הגורם הוא דמעיקרא היה לגמרי ברשות גוי ועכשיו נכנס לגמרי לקדושת ישראל, וזה לא משכחת בעלמא אלא בלקיחה ולא בשאולה, אבל בגר שנתגייר שפיר משכחת לה גם בלי קנין כלל, וצריכים טבילה מן הדין.

בתשובה אחרת (ח"י סי' רמה) קובע הרב ואזנר שיש לברך על טבילתם. וכדבריו פסקו התשורת-ש"י (תניינא, סי' קג)¹, וכן הובא בשם הר"י אלשיב² והר"ח קנייבסקי³.

2. אבני-נזר ושם-משמואל: הכלים נטהרים בגיור

השם-משמואל (מטות, שנת תרע"ח) מביא בשם אביו, האבני-נזר, סברה מחודשת ולפיה גר שנתגייר וכליו עמו אין הכלים צריכים טבילה, וזו לשונו:

ודייק מזה כבוד קדושת אבי... דהלא הוא בדבר קדושה שחל על האדם. ועל כן העלה בדין טבילת כלים מפני שנכנסו לקדושת ישראל, בגר שנתגייר וכליו עמו אין הכלים צריכין טבילה שחלות הקדושה שעליו חלה נמי על הכלים שלו.

השם-משמואל אינו מבאר כיצד נעשה הדבר מבחינה הלכתית, והדברים נראים כחידוש גדול וכדברי מחשבה, כפי שכתב הרב אשר וייס (מנחת-אשר ח"ג סי' סו) אשר ניסה להרחיב ולבאר את שיטתם:

וחידוש גדול כתב בזה השם-משמואל בשם אביו האבני-נזר... דטבילת הגר עולה לו גם לכליו, וכמו שמצאנו בבהמה מעוברת שנרבעה או נטרפה, "היא וולדה נרבעו, היא וולדה נטרפו". הרי דמה שנעשה בבהמה הוה ליה כנעשה גם בעובר שבמעיה, והוא הדין בטבילת הגר. והדמיון רחוק בדרכי הפלפול כמונן לכל.

כדי לסבר את האוזן, ניתן להסביר שמכיוון שיסוד חיוב טבילת כלים נובע מדיני טומאה וטהרה (ראה בתחילת המאמר), ואף שגם כשידוע שבפועל לא נגעה בו טומאה - עצם בעלות הגוי מחילה עליו טומאה, הרי שגיוורו של הבעלים מפקיעה את החיוב בדיוק באותה הדרך שבה הוא חל - כשם שנטמא ללא מגע כך נטהר ללא טבילה.

ויש לעיין לדעת האבני-נזר מה יהיה הדין לגבי נוכרי שנקטע איברו, ולאחר מכן התגייר ונפטר - האם החל מרגע גיורו יתחיל אבר הקטוע לטמא טומאת אוהל (שקיימת רק בישראל) מדין אבר מן החי, או שמא מכיוון שהאבר פרש מן הגוף בהיותו נוכרי אינו מטמא.⁴ נראה שכאשר מתגייר טובל, רכושו נחשב כאלה שעברו טבילה.

1. שכתב דבריו לגבי מומר שחזר בתשובה, וק"ו לגר.

2. הובא בשמו בספר גבעת-עולם, ה' טבילת כלים, לו; וכן בקובץ בית-מדרש, תמוז תשע"א, הערה כז, וכן במנחת-אשר (ח"ג סי' ו), ושם כתב הרב וייס בשמו שיש לברך על הטבילה. אך ראה להלן (בסעיף 5) שבספר 'קיצור הלכות טבילת כלים' (עמ' 55) מציע בשם הר"י אלשיב שהמתגייר יתן את כליו במתנה לישראל קודם הגיור, כדי לצאת מידי ספק.

3. הובא בשמו במנחת-אשר שם, ושם כתב שגם הר"מ שטרנבוך הורה כן, אולם בספרו תשובות-והנהגות (ח"א סי' תמט) פסק למעשה שלא לברך.

4. וה"ה לכאורה טומאות היוצאות מן הגוף שפרשו מגופו נוכרי או מגופה של נוכריה בטרם גיורם. ראה רמב"ם (מטמאי משכב ומושב ב, ל): "העכו"ם אין מטמאין לא בזיבה, ולא בנדות, ולא בלידות דין תורה." נדמה שאבני-נזר יסבור שהחל מגיורם תחול עליהם טומאה.

שאלה דומה נשאלתי לגבי נוכרייה שהקפיאה ביציות, ולאחר מכן התגיירה, התחתנה ועברה הפריה חוץ-גופית מזרע בעלה - האם הילדים יהודים? ניתן לטעון שאף לפי הפוסקים ההולכים בכל הפריה חוץ-גופית אחר תורת הביצית, לפי האבני-נזר אף הם יודו שבמקרה זה הביצית 'התגיירה' יחד עמה והולד יהודי.

3. יביע-אומר: כלי הגר כנקנים מן ההפקר

הרב עובדיה יוסף (יביע-אומר ח"ז יו"ד סי' ח) מביא טעם אחר לפטור את המתגייר מטבילת כלים. הוא מביא את דברי התוספות הסוברים שמכיוון שטבילת כלים הוא חידוש שחידשה תורה, רק כאשר המציאות היא "כמעשה שהיה" במלחמת מדיין ישנו חיוב. על בסיס טענה זו פטרו התוספות (ע"ז עה,ב ד"ה אי משום) יהודי שמוסר כלי שבור לאומן נוכרי לתקנו, שאף למ"ד אומן קונה בשבח כלי (ואז לכאורה בעה"ב קונה מהנוכרי את הכלי המתוקן בחזרה) - "אין צריך טבילה, כיון דאין שמו עליו, דלא הוי כמעשה שהיה, שהיו הכלים של מדיין", וכ"פ השו"ע (יו"ד קכ,י).

הרב עובדיה יוסף מבאר שאף בנידוננו אין הכלים נקנים כמעשה שהיה, משום שברגע הגיור הכלים חדלים מבעלות והם נחשבים כהפקר,⁵ והגר קונה אותם בחזרה מההפקר.

ברם, חידושו אינו פשוט, שכן השו"ע (יו"ד קעא) פוסק שחוב יהודי כלפי נכרי שעבר גיור עומד בעינו וחייב לפרוע, ואם כן מוכח שממונו אינו הפקר לכל דבר. הרב עובדיה יוסף רומז לבעייתיות שיטתו, ומובנת מסקנתו להחמיר ולחייב טבילת כלי מתכת.⁶

4. מנחת-אשר: רק קניין יוצר חיוב

הרב אשר וייס (מנחת-אשר ח"ג סי' ו; תחומין לד עמ' 225) סבור אף הוא שמתגייר אינו צריך לטבול כליו. הוא תומך את שיטתו במנהג ישראל במשך הדורות ובשתיקת הפוסקים המגבה מנהג זה:

הרגשת לבי מאז ומקדם היא דכיון שלא מצאנו הלכה זו בדברי הראשונים והפוסקים לדורותיהם, אין לך ראייה גדולה מזו דבאמת אין הגר צריך להטביל כליו. דהלא לא במעשה שהיה וענין מקרי עסקינן, אלא שאלה זו נוגעת לכל גר וגר שנתגייר מאז ועד עולם, ומדשתקי רבנן שמע מינה לא ניחא להו. וכבר הבאתי במקומות רבים את מה שכתב החזון-איש (שביעית סי' ז עמ' 218) כעין זה דשתיקת הפוסקים היא "ההכרעה היתירה מכל הראיות".⁷

את טעם הפטור מנמק הרב וייס:

ובטעם הדבר נראה דכל דין טבילת כלים אינו אלא בכלי שעובר מרשות לרשות **בדרכי הקנינים**, וכאשר יוצא הכלי מרשות הגוי ונכנס לרשות ישראל חלה עליו מצות טבילה, וכמעשה שהיה בכלי מדיין. וכפשטות לשון הטור והשו"ע (בסימן קכ, סעיף א), 'הלוקח כלים חדשים מן הגויים'. מה שאין כן בגר שנתגייר דאין קנינו נפקע על ידי גירות, והכלי לא עבר מרשות לרשות, אין כאן מצות טבילה.⁸ דברי הרב וייס מתייחסים לכאורה לדעה המקובלת בפי רבים מהפוסקים שהחמירו, "דאין הקנין הגורם, אלא הגורם הוא דמעיקרא היה לגמרי ברשות גוי ועכשיו נכנס לגמרי

5. לענין טבילת כלי נוכרים שהופקרו (ממש, לא בגיור) ראה שו"ת הר-צבי, יו"ד סי' קט שפטורים מטבילה.

6. בספרו המאוחר הליכות-עולם ח"ז סי' יג (מטות) עמ' רסח, הוא מאמץ להלכה את שיטת האבני-נור: "גר וגירות שהתגיירו כדת, אין הכלים שלהם צריכים טבילה, לאחר שיכשירו אותם כדת, כי חלות הקדושה שחלה עליהם כשנתגיירו, חלה גם על הכלים שלהם". אמנם, כאמור, יביע-אומר פסק שיש להחמיר בכלי מתכת, וכן פסק בשמו בנו הרב יצחק יוסף, כללי הגיור, עמ' 144 הערה 63.

7. ברם, שתיקת הפוסקים במקרה זה ניתנת להסבר כחלק משתיקה היסטורית כללית בנושא הגיור. הלכות רבות מהלכות גרים לא נידונו עד לפני 140 שנה, מאחר והשלטונות נוצריים ומוסלמים שצנזרו ספרים יהודים לא ראו בעין יפה גיור, ולכן השאלות שהודפסו בנושא נדירות.

8. בדברי הרב וייס כתב גם הרב שלמה קריספין במכתב-שלמה, עמ' תקלו, הערה י.

לקדושת ישראל... אבל בגר שנתגייר שפיר משכחת לה גם בלי קנין כללי" (כלשון שבט-הלוי שהובא לעיל). לעומת זאת לדברי הרב וייס הקניין הוא חלק עיקרי בהגדרת החיוב, והעברה בין רשויות המתבצעת ללא קניין אינה יוצרת חיוב.

בניגוד להסברו של הרב עובדיה יוסף, לדעת הרב וייס נכסי המתגייר לא הופקעו מעולם, ולכן הוא לא צריך לשוב ולקנותם. הכלל ש"גר שנתגייר כקטן שנולד דמיי" (יבמות מחב, ב) מוגבל לענייני יוחסין, אך אין לו השפעה משפטית לעניין זיקתו לממונו שברשותו.

5. פוסקים שלא הכריעו

מכיוון שלדעת רוב הראשונים, כלי מתכת חייבים טבילה מהתורה, ושאר כלים רק מדרבנן (ראה תחילת המאמר). פסק למעשה הרב יצחק יוסף (כללי-הגיון סעי' סג עמ' קכט) שיש להחמיר רק בהם, אך ללא ברכה:

בעל ואשה נכרים שהתגיירו על ידי בית הדין כדת וכהלכה, מעיקר הדין יש להתיר את הכלים שלהם לאחר הכשרתם מבלי טבילה, דכאשר נתגיירו וחלה הקדושה עליהם, חלה גם כל כליהם (אין זה דומה למעשה שהיה בכלי מדיין). ומכל מקום יש להחמיר בכלי מתכות להטבילם **בלא ברכה**, מכיון שלדעת הראב"ד ועוד פוסקים טבילת כלי מתכות מדאורייתא. אבל בכלי זכוכית שטבילתם מדרבנן, שפיר יש לסמוך על סברת האחרונים הנ"ל דסבירא להו שאינם צריכים טבילה, וכדקיימא לן בעלמא (עבודה זרה ז, א) "בשל סופרים הלך אחר המיקל".

וכך פסקו למעשה גם הר"מ שטרנבוך (תשובות-והנהגות ח"א סי' תמט); והרב צבי כהן (טבילת-כלים פרק ג סעי' כד). וכך היא הנחייתו של הרב צבי שטרנבוך לבית הדין לגיור של מנהטן.⁹

בספר 'קיצור הלכות טבילת כלים' (עמ' 55) מציע בשם הרי"ש אלישיב (הסובר שכלי המתגייר חייבים טבילה) שאם רצונו של המתגייר לצאת מן הספק, יכול הוא לתת לפני הגיור את כל כליו במתנה לישראל, ולקבל אותם ממנו בחזרה לאחר הגיור, ואז כלים אלו חייבים בברכה ללא ספק כדין כלים שניתנו במתנה מנוכרי.

דרך נוספת להסתלק מן הספק הציע הרב שלמה קריספין במכתב-שלמה (פרק י סעי' י) - שלאחר הגיור יקנה הגר כלים חדשים מנוכרי, ויטבילם יחד עם כל הכלים שברשותו ויפתור בברכת החדשים את כל הכלים הישנים.

9. פוסקי הלכה רבים נוקטים למעשה בדרך זו, וביניהם: הרב יעקב אהרן סקוצילס (אוהל-יעקב ה' טבילת והגעלת כלים עמ' קמד); הרב אריה ליב גרוסנס בשו"ת לב-אריה ח"ב סי' כב; לחם-שלמה (יו"ד, סי' צז); והרב אהרן פעלדער באהל-ישראל, עמ' 43. (אביו, רב גדליה פעלדער מצטט את דבריו ודוחה אותם בספרו נחלת-צבי (מהדורה שלישית) ח"א עמ' 198. הרב מנשה קליין בספרו משנת-הגר עמ' 175-176 מציין ש"ראוי לגר להטביל את כליו. הרב אהרן זכאי בספרו הבית-היהודי (ח"א פרק עא, הע' ו) מחייב להטביל ללא ברכה, ולעומת זאת (בח"א, פרק מב, הע' ה) כתב שאין חיוב טבילה, ונראה שחזר בו.

ב. הצעת הלכה למעשה

כפי שראינו, שאלת חיוב המתגייר בטבילת כלים לא הוכרעה באופן חד משמעי. דעת רוב הפוסקים¹⁰ היא שמעיקר הדין אינו חייב טבילה, יש מהפוסקים שהחמירו להטביל ללא ברכה,¹¹ ויש שדנו בנושא מבלי להכריע.¹²

גרים רבים מעידים כי החיוב להטביל את כל כליהם מייד לאחר טבילתם קשה מאוד, הן מבחינה פיזית (טרחה מרובה) והן מבחינה רגשית - מיקוד תשומת לב הסביבה, כאשר רבים מהם מעדיפים להצניע את גיורם ולהימנע מפרסום יתר. לכן נראה שמשום "אהבת הגר" ראוי לנקוט בגישה מקילה כלפיהם במקום שהדבר ניתן, וכפי שכתב הרב משה פיינשטיין (אגרות-משה, יו"ד ח"ד סי' כו): "יש לידע, שהמצווה של ואהבתם את הגר מחייבת אותנו לקרבם ולהקל בכל עניינים אלו [=של מינויים לשררה]".

לאור זאת נראה להציע:

1. אם המתגייר לא שואל - ראוי להימנע מלהעלות בפניו את הנושא, ויש להניח לו לסמוך על דעת רוב הפוסקים שאינם מחייבים טבילה.
  2. אם המתגייר מעלה את השאלה באופן המשתמע שאין לו קושי לקיים - יש להנחותו שעדיף לו לכתחילה לרכוש כלי מתכת¹³ חדש ולברך עליו, ולפתור בברכתו את שאר הכלים. כך גם ילמד את דרך ההלכה בעניין ספק ברכות להקל.
  3. אם המתגייר מעלה את השאלה באופן המשתמע שקיומה מעיק עליו - יש להסביר לו שיש בסיס הלכתי מוצק לפוטרו מהטבילת כלים על פי רוב הפוסקים.
  4. בקהילה שבה מורה ההוראה המקומי סובר שהמתגייר חייב לטבול כליו - ראוי להורות למתגייר לנהוג כמנהג המקום, ובכך לדאוג לטובתו - שלא יהססו חברי הקהילה לאכול בביתו¹⁴ ולא יחשדו במחויבותו להלכה - מה שיגרור את ההפך ממצוות אהבת הגר.
  5. כאשר בני זוג שאחד מהם אינו יהודי נכנסים לתהליך גיור, ועם כניסתם הם מכשירים את המטבח מבליעת איסור ומחליפים וקונים כלים חדשים, ניתן להנחותם שבן הזוג המתגייר יקנה לבן זוגו היהודי את חלקו בכלים, והוא יטבילם כהלכה, כדין כל יהודי הקונה כלי סעודה מאינו יהודי.
- יהי רצון מלפני הקדוש ברוך הוא שנזכה להיות חלק מקהילה המהווה בית נוח לכל יהודי.

10. ביניהם: שו"ת אבני-נזר (הובא לעיל); שו"ת מנחת-אשר (לעיל); שם-משמואל (לעיל); נחלת-צבי (לעיל); שו"ת יביע-אומר (לעיל); שו"ת ציץ-אליעזר (ח"ח סי' יט וסי' כ, וחכ"ב סי' מט); 'שערים מצויינים בהלכה' (לז, ב); נזר-הקודש (יו"ד סי' יז); עטרת-משה (יו"ד סי' סה סעי' ב); והרב יצחק דוב במברגר, המעיין תשלי"ט (כרך יט, חוברת ב, עמ' 56). ייתכן שזו גם דעת החת"ס (תורת-משה, פרשת מטות); והכלי-חמדה, (כי תצא, א, ו); וראו משנה-הלכות ה, ו).

11. כמובא בפרק הקודם, ושם בהערה 9.

12. ראו: מהר"י הלוי (יו"ד סי' קט), משנה-הלכות (ח"ט סי' שעד), להורות-נתן (ח"א סי' צו), חבל-יוסף (חדרי-דעה [יו"ד] סי' קכ), דברים-אחדים (סי' קצט), שו"ת מהרש"ג (ח"ג סי' מח) ושו"ת הר-צבי (יו"ד סי' קט).

13. לדעת הרב יצחק יוסף רצוי שיהיה זה כלי שאינו עשוי מאלומיניום, משום שלפוסקים רבים אף הוא אינו טעון טבילה מהתורה. ראו שו"ת אגרות-משה יו"ד ח"ג סי' כב.

14. אמנם מעיקר הדין, בדיעבד, מאכל שהוכן או הוגש בכלי שלא הוטבל הינו כשר, כפסק הרמ"א (יו"ד קכ, טז) אפילו עבור בעל הבית ק"ו עבור המתארחים אצלו.